

ROCZNIK TOMISTYCZNY
11 (2022)

ROCZNIK TOMISTYCZNY

11 (2022)

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHES JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY

11 (2022)

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzusi (sekretarz / secretary), Magdalena Płotka (zastępca redaktora naczelnego / deputy editor), Dawid Lipski, Natalia Herold (internet), Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Antoni B. Stępień, Sławomir Sobczak, Arkady Rzegocki, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, **Mieczysław Gogacz**, Pavol Dancák, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Artur Andrzejuk, Anton Adam.

RECENZENCI / REVIEWERS

Tomasz Pawlikowski, Tomasz Duma

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Elżbieta Pachciarek (j. polski), Bernice McManus-Falkowska, Ewa A. Pichola, Magdalena Płotka (j. angielski), Christel Martin, Iwona Bartnicka (j. francuski), Adam M. Filipowicz, Michał Zembrzusi (greka, łacina)

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Maciej Głowacki

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2022

ISSN 2300-1976

Unikalny numer identyfikacyjny – 493506

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów POLSKA

www.roczniktomistyczny.pl

e-mail: redakcja@roczniktomistyczny.pl

**Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego**

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

PROFESOR MIECZYŚLAW GOGACZ (1926 – 2022)

Fotografia wykonana 8 listopada 2008 przez Izabelę Andrzejuk

Spis treści

Od Redakcji.....	13
Andrzej Duda List kondolencyjny Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej	15
Paweł Grzybowski List kondolencyjny Burmistrza Rypina	17
Ryszard Czekalski List kondolencyjny Rektora Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego	19
Tomasz Duma Kondolencje z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II	21
Wiesław A. Mering „Miłość gwarantuje spotkanie osób po śmierci” (Homilia na Mszy Świętej pogrzebowej śp. Profesora Mieczysława Gogacza)	23
Antoni B. Stępień Mowa pogrzebowa	27

Rozprawy i artykuły

Izabella Andrzejuk Mieczysław Gogacz's anthropological explanation for the existence of angels	31
Grzegorz Pyszczek Poezja jako duchowe święto. O filozofii poezji Mieczysława Gogacza	39
Magdalena Płotka Przyjemność w filozofii starożytnej: Platon, Arystoteles, Epikur.....	53
Henryk Majkrzak Władze duszy w ujęciu św. Tomasza z Akwinu	65
Michał Zembrzuski Poznanie intelektualne duszy ludzkiej oddzielonej od ciała (<i>anima separata</i>) a intelekt czynny i możnościowy	89
Dawid Lipski Thomas Aquinas's Arguments in Defense of the Unity of the Substantial Form in Human Being	111
Paulina Sulenta Możliwość samozagłady świata. Metafizyczne dociekania św. Tomasza z Akwinu w <i>Kwestiach dyskutowanych o mocy Boga</i>	127
Izabella Andrzejuk Oblicza umiarkowania. Cnota skromności w aretologii Tomasza z Akwinu.....	147
Bartosz Zalewski Pojęcie <i>ius gentium</i> w <i>Summa Theologiae</i> św. Tomasza z Akwinu.....	159

Artur Andrzejuk The Problem of <i>affectiones</i> in the Texts of Thomas Aquinas	181
Magdalena Płotka <i>Ad altiora vel mirabiliora</i> . Richard of Saint Victor on Admiration and Affection.....	193
Marcin W. Bukala <i>Auctoritates ethicorum</i> Jana z Ząbkowic († 1446): autor, charakter tekstu i wykorzystane źródła (od „translacio arabica” do Akwinaty)	211
Kazimierz Mikucki Obecność filozofii tomistycznej w polemice Piotra Semenki z Andrzejem Towiańskim	227
Maciej Sobiech Ku tomistycznej teorii literatury	245
Artur Andrzejuk Franciszek von Tessen-Węsierski (1869–1947) i jego tomistyczna teoria cudu.....	261
Natalia Herold Ontyczna struktura normy w ujęciu tomistycznym	277
Wojciech Kilan Morderstwo jako odrębny typ działania śmiertelnościowego. Analiza filozoficzno-prawna w kontekście tomistycznej etyki	295
Marian Szymonik Moralny wymiar apostazji. Uwagi w kontekście filozofii klasycznej	313

Sprawozdania i recenzje

Natalia Herold Działalność Naukowego Towarzystwa Tomistycznego w roku akademickim 2021/2022	345
Michał Zembrzuski Sprawozdanie z Sympozjum Tomistycznego w Łomży 9 marca 2022	355
Julia Rejewska Sprawozdanie z ogólnopolskiej konferencji naukowej <i>Filozofia i nauki stosowane. In memoriam prof. Marii Janik-Czachor</i>	359
Jan Krokos Metafizyka i teologia w dyskusji o człowieku i kulturze	363
Bruno Sadok Recenzja. <i>Aristoteles, Analityki pierwsze. Analityki wtóre</i> , tłumaczenie i opracowanie Marian A. Wesoły, redakcja naukowa Andrzej Maryniarczyk, Lublin-Roma: Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, 2020, ss. 454.....	377
Ewa A. Pichola Dietrich von Hildebrand – <i>Doctor Multifunctionalibus</i> – kolejna rola Doktora Kościoła dwudziestego wieku. Recenzja. Łukasz Golec, <i>Idee modernistyczne w filozofii i teologii w świetle pism Dietricha von Hildebranda</i> , Lublin 2021, stron 127.....	383

Izabella Andrzejuk Przyjemność i radość. Recenzja. Magdalena Płotka, Tomasz z Akwinu. <i>O przyjemności</i> , Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2021, ss. 193.....	391
Ewa A. Pichola Filozofia i etyka nauczane w szkole średniej, jako sposób poszukiwania prawdy. Recenzja. Zbigniew Zdunowski, <i>Filozofia jest ciekawa. Z ćwiczeniami dla lubiących myśleć</i> , Wydawnictwo von borowiecky, Radzymin 2021, stron 368 stron.....	397
Nota o autorach.....	403

Table of Contents

Editorial	11
Andrzej Duda A letter of condolence from the President of the Republic of Poland	15
Paweł Grzybowski Condolence letter from Mayor of Rypin	17
Ryszard Czekalski Condolence letter from the Rector of the Cardinal Stefan Wyszyński University	19
Tomasz Duma Condolences from the John Paul II Catholic University of Lublin	21
Wiesław A. Mering „Love guarantees meeting people after death” (Homily at the funeral Mass of the late Professor Mieczysław Gogacz)	23
Antoni B. Stepień Funeral speech	27

Dissertations and Articles

Izabella Andrzejuk Mieczysław Gogacz’s anthropological explanation for the existence of angels	31
Grzegorz Pyszczek Poetry as a spiritual celebration. On Mieczysław Gogacz’s philosophy of poetry	39
Magdalena Płotka Pleasure in ancient philosophy: Plato, Aristotle, Epicurus	53
Henryk Majkrzak Le potenze dell’anima secondo san Tommaso d’Aquino	65
Michał Zembrzuski Intellectual Cognition of the Human Soul Separated from the Body (<i>anima separata</i>) and Active and Possible Intellect	89
Dawid Lipski Thomas Aquinas’s Arguments in Defense of the Unity of the Substantial Form in Human Being	111
Paulina Sulenta The possibility of self-destruction of the world. The metaphysical considerations of St. Thomas Aquinas in the <i>Quaestiones disputatae de potentia Dei</i>	127
Izabella Andrzejuk Faces of temperance. The virtues of modesty in Thomas Aquinas’s arethology	147
Bartosz Zalewski Concept of <i>ius gentium</i> in <i>Summa Theologiae</i> of St. Thomas Aquinas	159
Artur Andrzejuk The Problem of <i>affectiones</i> in the Texts of Thomas Aquinas	181

Magdalena Płotka <i>Ad altiora vel mirabiliora. Richard of Saint Victor on Admiration and Affection</i>	193
Marcin W. Bukała <i>Auctoritates ethicorum</i> by John of Ząbkowice († 1446): the author, the features of the text, the quoted sources (from „translacio arabica” to Aquinas)	211
Kazimierz Mikucki The presence of Thomistic philosophy in the polemic of Piotr Semenenko with Andrzej Towiański	227
Maciej Sobiech Toward a Thomist Literary Theory	245
Artur Andrzejuk Francis von Tessen-Węsierski (1869- 1947) and His Thomistic Theory of Miracle.....	261
Natalia Herold Ontic Structure of Norm in the Thomistic Approach	277
Wojciech Kilan Murder as a distinct type of lethal action. Philosophical and legal analysis in the context of Thomistic ethics.....	295
Marian Szymonik The moral dimension of apostasy. Remarks in the context of classical philosophy.....	313

Reports and Reviews

Natalia Herold Activities of the Thomistic Scientific Society in the academic year 2021/2022	345
Michał Zembrzuski Report from the Thomistic Symposium in Łomża March 9, 2022	355
Julia Rejewska Report from the academic conference on <i>Philosophy and Applied Sciences. In memoriam of prof. Maria Janik-Czachor</i>	359
Jan Krokos Metaphysics and Theology in the Discussion of Man and Culture	363
Bruno Sadok Review. <i>Arystoteles, Analityki pierwsze. Analityki wtóre</i> , edited and translated by Marian A. Wesoły, redakcja naukowa Andrzej Maryniarczyk, Lublin-Roma: Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, 2020, pp. 454.....	377
Ewa A. Pichola Dietrich von Hildebrand - Doctor Multifunctionalibus - Another Appearance of the „Doctor of Church of the Twentieth Century”. Review. Łukasz Golec, <i>Idee modernistyczne w filozofii i teologii w świetle pism Dietricha von Hildebranda [Modernist Ideas in Philosophy and Theology from the Perspective of Works of Dietrich von Hildebrand]</i> , Lublin 2021, pp 127.....	383
Izabella Andrzejuk Pleasure and Joy. Review: Magdalena Płotka, <i>Tomasz z Akwinu. O przyjemności [Thomas Aquinas on Pleasure]</i> , Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2021, pp. 193.....	391

Ewa A. Pichola

Philosophy and Ethics Taught in the High School as a Path to Search for Truth. Review.
Zbigniew Zdunowski, *Filozofia jest ciekawa, z ćwiczeniami dla lubiących myśleć*, [Philosophy is
Interesting, with Tasks For Passionates of Thinking], Wydawnictwo von Borowiecky, Radzymin
2021, 368 pages..... 397

Note about authors.....403

Przyjemność w filozofii starożytnej: Platon, Arystoteles, Epikur

Słowa kluczowe: przyjemność, filozofia starożytna, Platon, Arystoteles, Epikur

Dyskusja starożytnych filozofów nad naturą przyjemności miała swoje źródła, m.in. w spostrzeżeniu, że doświadczenia rozmaitych przyjemności są zróżnicowane do tego stopnia, że nie sposób wskazać taki element, który byłby wspólny dla wszystkich ich rodzajów. Na przykład Arystoteles w *Topikach* zwrócił uwagę na wieloznaczność terminu „przyjemność”, zestawiając ze sobą przykłady przyjemności picia oraz kontemplacji pewnych prawd matematycznych¹. Platon w dialogu *Fileb* porównał – na co zwraca uwagę

Artur Pacewicz – przyjemność do *apeironu*², nieskończoności, bezładu i bezmiar, który obejmuje doświadczenia istotowo od siebie odrębne. W rezultacie tych spostrzeżeń filozofowie starożytni zadali pytanie o naturę przyjemności: Czy istnieje wspólna płaszczyzna, dzięki której możemy porównywać ze sobą tak bardzo różne doświadczenia? Co, jeśli w ogóle, przyjemność np. zaspokojenia głodu czy pragnienia ma wspólnego z przyjemnością rozwiązywania zadań matematycznych?

Dr hab. Magdalena Płotka, profesor uczelniany w Katedrze Historii Filozofii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

¹ Arystoteles, *Topiki* 106a 36, w: tenże, *Dzieła wszystkie*, t. 1, tłum. K. Leśniak, Warszawa 2003, s. 336.

² Platon, *Fileb* 27e5, 41d 9, w: tenże, *Dialogi*, t. II, tłum. W. Witwicki, Kęty 1999, s. 600, 621; A. Pacewicz, *Hedone. Koncepcja przyjemności w filozofii Platona*, Wrocław 2016, s. 54.

Aby odpowiedzieć na to pytanie, filozofowie starożytni – m.in. Platon, Arystoteles i Epikur – podjęli próbę opracowania integralnej koncepcji przyjemności. Koncepcja ta zamierza odpowiedzieć na pytanie, co takiego wspólnego jest w doświadczeniu w bardzo zróżnicowanych i pozornie niemających ze sobą nic wspólnego doświadczeniach przyjemności³. O ile filozofia współczesna częściowo kapituluje przed odpowiedzią o integralną i unifikującą koncepcję przyjemności, o tyle filozofowie starożytni chętnie podejmowali ten wątek i próbowali dociec do istoty doświadczenia czy stanu przyjemności, aby móc wskazać jej istotny element, który byłby obecny w zróżnicowanych doświadczeniach przyjemności.

Celem artykułu jest przedstawienie trzech koncepcji przyjemności w filozo-

fii starożytnej: platońskiej, arystotelesowskiej i epikurejskiej. Choć u podstaw wszystkich trzech koncepcji leży to samo pytanie i ten sam problem badawczy do rozwiązania (tj. „czym w swojej istocie jest przyjemność”), o tyle odpowiedzi na to pytanie były całkiem różne. Dla Platona przyjemność jest pewnego rodzaju zmianą w duszy lub w ciele (*kinēsis*), akcentował on charakter przyjemności jako procesu. Natomiast Arystoteles uznał przyjemność nie za proces, tylko za czynność, dokładniej – według interpretacji Leonarda D. Katza – za jakość nadbudowującą się na czynności⁴. Epikur zaś – opierając się na atomistycznej metafizyce – próbował wyznaczyć przyjemności miejsce w całokształcie swojego systemu etycznego.

1. Platon: przyjemność jako zaspokajanie potrzeb

Rozważania na temat przyjemności i jej natury Platon umieścił przede wszystkim w dziełach: *Państwo* (IX księga), *Timajos* oraz *Fileb*. Dodatkowo, fragmenty dotyczące przyjemności można znaleźć w dialogach *Gorgiasz* oraz *Hippiasz Większy*⁵. Choć dialogi te powstały na przestrzeni kilku lat rozwoju platońskiej teorii przyjemności, zasadnicza definicja przyjemności pozostawała taka sama: przyjemność jest przywróceniem na-

turalnego stanu, przy czym podmiot jej doświadczający jest świadomy procesu tego przywrócenia⁶. Platon zwraca uwagę na dwie kwestie dotyczące koniecznych warunków zaistnienia doświadczenia przyjemności: po pierwsze, stanem naturalnym organizmu żywej istoty jest zdrowie, naturalnym stanem duszy – dobrostan psychiczny (ogólny stan zadowolenia i zasadniczo dobrego samopoczucia). Jeżeli naturalny stan – fizyczny

³ Zob. L. D. Katz, *Pleasure*, w: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, red. E. Zalta (2016), <https://plato.stanford.edu/entries/pleasure/>

⁴ Tamże.

⁵ D. Wolfsdorf, *Pleasure in Ancient Greek Philosophy*, CUP, Cambridge 2013, s. 40.

⁶ Tamże, s. 41; Platon, *Timajos* 77b, w: *dz. cyt.*, s. 729; tenże, *Gorgiasz* 493d, w: Platon, *Dialogi*, t. I, tłum. W. Witwicki, Kęty 1999, s. 407.

lub psychiczny – zostanie zakłócony, pojawia się ból i cierpienie. Przyjemność polegałaby na przywróceniu naturalnego stanu w sytuacji jego naruszenia i wybrakowania⁷. Platon przywołuje przykład pragnienia: gdy człowiek jest spragniony i chce mu się pić, to sięgnięcie po szklankę schłodzonej wody przynosi mu przyjemność⁸. Przyjemnością jest zatem przywrócenie takiego naturalnego stanu, w którym nie odczuwa on braku, a jego potrzeby są zaspokojone, jest to stan jedności i integralności psycho-fizycznej.

Po drugie, warunkiem doświadczenia przyjemności jest bycie świadomym, zdawanie sobie sprawy. Platon wskazuje na byty, których naturalny stan może być przywrócony, ale pozbawione są świadomości, np. obumierająca roślina o wysuszonych liściach, gdy zostanie obficie podlana wodą, powraca do swojego naturalnego stanu. Mimo to nie twierdzimy, że „roślina odczuwa przyjemność”, tj. nie może jej odczuwać, ponieważ pozbawiona jest świadomości. Podobnie świadome byty mogą doświadczać przywrócenia naturalnego stanu, ale jeżeli nie są go świadome, to nie doświadczają związanej z nim przyjemności.

Rozważając zagadnienie przyjemności, Platon najczęściej sięgał po przykłady zaspokojenia takich potrzeb fizjolo-

gicznych, jak głód i pragnienie. Przykłady te pokazują, że Platon traktował zarówno ból, jak i przyjemność jako zmiany (*kinesis*)⁹. Ból był traceniem naturalnej równowagi, przyjemność – jej przywróceniem, oznacza to, że przyjemność jest nie tyle stanem człowieka, ile doświadczanym procesem. Badacze myśli Platona wskazują, że z racji tego, że przykłady Platona (pragnienia i głodu) są fizjologiczne, może to sugerować, że teoria ta pochodzi z tradycji medycznej (od lekarza Polybusa z Kos, ucznia Hipokratesa)¹⁰. Pierwszy raz koncepcję związania przyjemności z zaspokojeniem potrzeb Platon sformułował w dialogu *Gorgiasz*: Kalikles wyjaśnia Sokratesowi, że życie przyjemne polega na zaspokajaniu pragnień i potrzeb, gdy te się pojawią¹¹. Ale na pytanie Sokratesa, czy Kalikles ma na myśli pragnienia i potrzeby fizjologiczne (takie jak głód i pragnienia), Kalikles potwierdza i dodaje: „tak i te wszystkie inne pragnienia, które możemy zaspokoić”¹². Wydaje się zatem, że platońska koncepcja przyjemności jest szersza niż (fizjologiczne) wyjaśnienia Polybusa, skoro zadaniem jej jest opis zaspokajania potrzeb nie-fizjologicznych. W samym dialogu *Gorgiasz* Platon jednak nie precyzuje, w jaki sposób jego koncepcja przyjemności miałaby wyjaśnić zaspokajanie pragnień innych niż fizjologiczne¹³.

⁷ D. Wolfsdorf, *dz. cyt.*, s. 41.

⁸ Tamże, s. 43.

⁹ Platon, *Państwo* 583e, t. II, przełożył, wstępem, objaśnieniami i ilustracjami opatrzył W. Witwicki, Warszawa 1948, s. 190-191.

¹⁰ D. Wolfsdorf, *dz. cyt.*, s. 45.

¹¹ Platon, *Gorgiasz* 494e, s. 408.

¹² Tamże, 495b, s. 409.

¹³ D. Wolfsdorf, *dz. cyt.*, s. 46.

Można zadać więc pytanie: Czy platońska koncepcja przyjemności – mimo że rości sobie prawo do bycia koncepcją integralną – wyjaśnia jedynie przyjemności cielesne i fizjologiczne, a pomija pozostałe jej rodzaje? Fragmenty IX *Państwa* mogą rzucić dodatkowe światło na to zagadnienie. Z jednej strony Platon podnosi problem zakresu teorii przyjemności, a z drugiej stara się oddalić zarzut, że jego koncepcja przyjemności jest zbyt wąska (wyjaśnia jedynie przyjemności cielesne). W dyskusji na temat przyjemności Sokrates relacjonuje, że są jej trzy rodzaje, które odpowiadają trzem rodzajom duszy. Racjonalne przyjemności są najlepsze i najbardziej godne wyboru. Są lepsze od przyjemności wegetatywnych i przynależących duszy odważnej; na drugim miejscu znajdują się przyjemności te, którymi „cieszy się wojownik i człowiek ambitny”, a na samym końcu jest „przyjemność tego człowieka, który się kocha w zysku pieniężnym”¹⁴. Spośród wszystkich trzech rodzajów przyjemności, intelektualne są nie tylko najlepsze, ale również najprzyjemniejsze – twierdzi Platon.

Należałoby jednak wyjaśnić, w jaki sposób doświadczenie intelektualnej przyjemności może być opisane za pomocą koncepcji przywracania naturalnego stanu, np. w jaki sposób przyjemność wypływająca np. z lektury książki filozoficznej ma być efektem uzupełnienia braku, potrzeby czy pragnienia. Wzorem dla przyjemności intelektualnej jest przyjemność estetyczna. W dia-

logu *Hippiasz Większy*, poświęconym zagadnieniu definicji piękna (gr. *kalon*) Sokrates odróżnia przyjemności wzroku i dźwięku od przyjemności „jedzenia, picia, seksu i innych takich rzeczy”. Charakteryzuje te pierwsze jako zachodzące „poprzez inne formy percepcji (*aistheseis*)”¹⁵. Wzorem dla przyjemności intelektualnej jest zatem przyjemność estetyczna, która powstaje na skutek (poznawczej) obserwacji zmysłowej. W *Państwie* Platon wspomina o przyjemności wdychania pięknej woni: „gdybyś zechciał zastanowić się nad tymi przyjemnościami, które się z woniami wiążą. One się przecież zjawiają nagle z niesłychaną siłą, chociaż człowiek przedtem żadnej przykrości nie doznawał, a gdy ustają, też nie zostawiają żadnej przykrości”¹⁶. Problem z opisem przyjemności intelektualnej polegałby zatem na tym¹⁷, że o ile przyjemności wynikające z zaspokojenia głodu poprzedzone są najczęściej bólem, o tyle przyjemności intelektualnych i estetycznych nie poprzedza cierpienie. Z jednej strony Platon dostrzega, że zjawisko przyjemności intelektualnej nie wpisuje się w jego schemat przyjemności jako przywrócenia stanu naturalnego, z drugiej jednak brak cierpienia w przyjemności intelektualnej jest powodem, dla którego Platon upatruje ich wyższości nad pozostałymi przyjemnościami. O tego rodzaju przyjemnościach Platon pisał, że są „czyste”.

O różnicach między przyjemnościami estetycznymi (*euphrosyne*) a zmysło-

¹⁴ Platon, *Państwo* 583, s. 190.

¹⁵ Platon, *Hippiasz większy* 298d-e, s. 190; D. Wolfsdorf, *dz. cyt.*, s. 54.

¹⁶ Platon, *Państwo* 584b, s. 193.

¹⁷ Tamże 583e, s. 192.

wymi (*hedone*) Platon pisał również w dialogu *Timajos*. Zwrócił uwagę, że w ramach jednego i tego samego doświadczenia zmysłowego – np. w słuchaniu muzyki – można zarówno doświadczać *hedone*, gdy się słucha regenerujących dźwięków (np. po dniu ciężkiej pracy można powrócić do sił przy dźwiękach ulubionych utworów), jak i można doświadczać *euphrosyne* – gdy się słucha muzyki, doszukując się w dźwiękach odzwierciedlenia boskiej harmonii¹⁸.

Podsumowując, Platon zasadniczo przyjemność rozumie jako zaspokojenie pragnienia, potrzeby, pożądania, braku (zaspokojenie głodu stanowił model tej koncepcji). Platon jednakże dostrzegł trudność w wyjaśnieniu takich przyjemności w doświadczeniach jak percepcja, zdobywanie wiedzy itd., ponieważ w doświadczeniu przyjemności, np. słuchania muzyki, nie występuje zjawisko „przywracania” stanu naturalnego. Wy-

jaśnił to w ten sposób, że tego rodzaju przyjemności zakładały niezaspokojoną potrzebę lub brak, o której doświadczająca przyjemności podmiot nie wiedział. Innymi słowy, przyjemność wynikająca np. z lektury książki polega na nabywaniu nowych intelligibilnych jakości (w postaci wiedzy, informacji), które „uzupełniają” i doskonałą duszę¹⁹. W ten sposób Platon wypracował zunifikowaną koncepcję przyjemności jako świadomości procesów zaspokajania bardzo zróżnicowanych potrzeb, systematycznie uwzględniający zarówno jedność, jak i różnorodność przyjemności. Warto na koniec dodać, że przyjemność – o ile jest odpowiedzią na zaspokojenie braku i potrzeby – nie jest immanentnym elementem szczęścia. Doskonałe i perfekcyjne życie to boskie życie bez konieczności zaspokajania potrzeb i pragnień, bez dalszego uczenia się i rozwoju, tj. takie, w którym nie ma przyjemności²⁰.

2. Arystoteles: przyjemność jako czynność

Wśród pism egzoterycznych Arystotelesa zachowały się fragmenty dialogu *O przyjemności*, jednak większość wiedzy na temat arystotelesowskiej koncepcji przyjemności pochodzi z jego pism ezoterycznych, tj. traktatów pisanych na użytek Likejonu²¹. Koncepcja Arystote-

lesa wyrosła z jednej strony z dyskusji z antyhedonizmem, według którego wszelka przyjemność jest zła²², z drugiej strony z dyskusji z Platonem, który bagatelizował znaczenie zmysłowych przyjemności w filozofii człowieka.

¹⁸ Platon, *Timajos* 80b, s. 732. Platon odróżnia tutaj osoby, które cenią i cieszą się harmonią, tj. racjonalnymi strukturami muzyki, od tych, które odczuwają dźwięki po prostu jako przyjemne.

¹⁹ David Wolfsdorf, powołując się na fragmenty *Państwa IX*, proponuje przyjąć, że tego rodzaju przyjemność polega na „uzupełnieniu duszy” prawdziwymi opiniami, wiedzą. Zob. D. Wolfsdorf, *dz. cyt.*, s. 48.

²⁰ Platon, *Fileb* 33b, s. 606.

²¹ M. Smolak, *Peri hedones czyli o przyjemności w Etyce nikomachejskiej (VII 11-14) Arystotelesa. Studium egzegetyczne*, Kraków 2021, s. 17.

²² Tamże, s. 9-10.

Zagadnienie przyjemności Arystoteles umiejscowił w centrum swoich rozważań etycznych, ponieważ szukał korelacji między przyjemnością a określeniem najwyższego dobra ludzkiego (warunku eudajmonii)²³. Zadał zatem pytanie czy i na ile przyjemność może być dobrem ludzkim, a jeśli tak, to powstaje drugie pytanie, czy przyjemność jest warunkiem koniecznym eudaimonii – stanu osobistego dobrego samopoczucia, dobrobytu i osiągnięcie szczęścia. Szczęściem jest więc działanie duszy zgodnie z *arete*. Arystoteles nie uznawał przyjemności jako dobra bezwzględne, takiego, które jest celem działania, Raczej „identyfikuje *eudaimonię* z aktywnością aretyczną, czyli aktywnością realizowaną według skorelowanej z nią *arete*, nie zaś z przyjemnością”²⁴.

Najwięcej miejsca zagadnieniu przyjemności Arystoteles poświęcił w *Retoryce* oraz *Etyce nikomachejskiej*, tj. w księdze VII oraz X²⁵. W *Retoryce* Arystoteles nawiązuje do koncepcji przyjemności Platona, którą opisywał on w *Filebie*, zauważa bowiem, że „przyjemność jest pewnym ruchem duszy [*psyche*] oraz intensywnym i percypowanym zmierzaniem do przywrócenia przynależnej natury, przykrość jest zaś

czymś przeciwnym”²⁶. Zagadnienie przyjemności w *Retoryce* usytuowane jest w kontekście rozważań Arystotelesa wokół wywierania przez retora wpływu na postawę słuchaczy²⁷. Zdaniem Macieja Smolaka – badacza etyki Arystotelesa – pochodząca z *Retoryki* definicja przyjemności nie reprezentuje poglądu samego Arystotelesa na naturę przyjemności²⁸. Platońska koncepcja, zgodnie z którą każda przyjemność jest *aisthete* *Genesis*, stała się przedmiotem krytyki Arystotelesa zarówno na płaszczyźnie metafizycznej (Arystoteles nie chciał zgodzić się na platońską procesualną koncepcję przyjemności)²⁹, jak i etycznej³⁰.

Definicję przyjemności, zaproponowaną przez Arystotelesa w *Etyce nikomachejskiej* można przedstawić następująco: każda czynność, gdy jest nieskrępowana i udoskonalona daje początek własnej specyficznej „superwenzientnej” (wywodzącej się z wcześniej istniejącego gruntu) przyjemności³¹. Źródłem przyjemności jest zatem czynność, działanie, które jest „nieskrępowane” i nie napotyka żadnych przeszkód i oporu, które jest dodatkowo „udoskonalone”, tj. podmiot działania ma zdolności i dyspozycje do wykonania tego działania. Zilustrujmy to przy-

²³ Tamże, s. 21.

²⁴ Tamże, s. 10.

²⁵ *Etyka nikomachejska* VII 11-14 oraz X 1-5.

²⁶ Arystoteles, *Retoryka* I 1369b 33-35, w: tenże, *Dziela wszystkie*, t. 6, tłum. H. Podbielski, Warszawa 2001, s. 343.

²⁷ M. Smolak, *dz. cyt.*, s. 24; Arystoteles, *Retoryka* 1377b 1-29, s. 363-364.

²⁸ M. Smolak, *dz. cyt.*, s. 23.

²⁹ G. Rudebusch, *Pleasure*, w: *A Companion to Aristotle*, red. G. Anagnostopoulos, Blackwell, Oxford 2009, s. 406-407.

³⁰ M. Smolak, *dz. cyt.*, s. 25.

³¹ Arystoteles, *Etyka nikomachejska* X, 5, w: tenże, *Dziela wszystkie*, t. 5, tłum. D. Gromska, Warszawa 2000, s. 285-288; zob. L. D. Katz, *dz. cyt.*

kładem: początkujący pianista grając na pianinie, może nie odczuwać wielkiej przyjemności, z mozołem odczytując nuty itd.; natomiast wprawny pianista, wirtuoz, którego czynność – gra na pianinie – jest udoskonalona (przez lata praktyki) i której to czynności nic nie stoi na przeszkodzie (instrument jest dobrze nastrojony, pianista nie jest zmęczony itd.), będzie mógł doświadczać przyjemności w znacznie większym stopniu. Innymi słowy, Arystoteles zaproponował takie rozumienie przyjemności, w którym jest ona dodatkową jakością działań i aktywności.

Przyjemność sama w sobie jest produktem ubocznym aktywności i wynika z działania bez przeszkód, przyjemność jest naturalnym towarzyszeniem nieskrępowanej aktywności. Dodatkowo przyjemność doskonali działania: chętniej i częściej wykonujemy te czynności, które sprawiają nam przyjemność. W efekcie nabywamy coraz większej umiejętności w ich wykonywaniu, a co za tym idzie – doświadczamy coraz większej przyjemności.

W X księdze *Etyki nikomachejskiej* Arystoteles precyzuje to rozumienie, zadając pytanie: Jakie warunki muszą zostać spełnione, aby aktywność sprawiała przyjemność? Wspomina o dwóch takich warunkach: Po pierwsze, musi zostać spełniony warunek dyspozycji podmiotu, „zdolność, która jest źródłem aktywności, musi znajdować się w dobrym stanie”³² – pisze Smolak. Podmiot czynności wyposażony musi być w dyspozycję, zdolność czy umiejętność (np.

wprawnej gry na pianinie), która jest źródłem czynności. Po drugie, „obiekt, który pobudza zdolność do działania, musi być najpiękniejszy czy też najbardziej wartościowy spośród tych, które należą do zakresu rzeczy pobudzających do działania”³³. Drugi warunek związany jest zatem z przedmiotem przyjemności. Według Arystotelesa przedmiot (będący źródłem przyjemności) również musi spełniać pewne wymogi, aby mogło zaistnieć doświadczenie przyjemności, mianowicie w zbiorze przedmiotów tego rodzaju, że są one przedmiotami przyjemności, przedmiot partykularnego doświadczenia przyjemności musi być „najdoskonalszy” i najbardziej wartościowy. Posłużmy się tutaj innym przykładem: jeżeli ktoś jest zapalonym melomanem i słuchanie muzyki sprawia mu wielką przyjemność, to spośród całego zbioru przedmiotów wytwarzających przyjemność słuchania muzyki (tj. utworów muzycznych) większą przyjemność sprawi mu słuchanie utworów klasycznych niż piosenek muzyki dyskotekowej.

Z racji tego, że w przeciwieństwie do koncepcji Platona, która wiąże przyjemność z procesem (przywracania naturalnego stanu), koncepcja Arystotelesa wiąże przyjemność z aktywnością (*energeia*). Maciej Smolak proponuje nazwać ją „koncepcją energetyczną”³⁴. Związanie przyjemności z aktywnością może prowokować jednak do pytania: Czy można, jeżeli przyjemność konstytuuje się na czynności, doświadczać przyjemności permanentnie wykonując daną czynność? Czy ktoś może, jeżeli doświadcza

³² M. Smolak, *dz. cyt.*, s. 32; Arystoteles, *Etyka nikomachejska* 1174b 14-19, s. 284.

³³ Tamże.

³⁴ M. Smolak, *dz. cyt.*, s. 11.

wielkiej przyjemności słuchając muzyki, zagwarantować sobie trwanie przyjemności, ciągle jej słuchając? Arystoteles odpowiedziałby, że żadna ludzka zdolność nie może być bez przerwy aktywna i w rezultacie być permanentnym źród-

łem aktywności. A skoro przyjemność jest zespolona z aktywnością, jako że jej towarzyszy to wraz z zaprzestaniem aktywności musi ustać również przyjemność.

3. Epikur: przyjemności katastematyczne i kinetyczne

Koncepcja Epikura uchodzi za mniej intelektualistyczne, a bardziej elitarne ujęcie przyjemności. Epikur rozumie przyjemność ogólnie jako doświadczenie dostępne dla każdego żywego zwierzęcia, które jest wolne od emocjonalnego i fizycznego bólu. Podobnie jak dla Arystotelesa, tak i dla Epikura przyjemność jest kluczową kategorią etyki – nauki tego, co należy wybierać, czego unikać – ponieważ w epikurejskim hedonizmie przyjemność i ból stanowią normy postępowania i są granicami wyborów. Przyjemność jest także głównym czynnikiem motywacyjnym działającym: „przyjemność jest początkiem i celem szczęśliwego życia, jest pierwszym i przyrodzonym dobrem, od niej bierze początek wszelkie dążenie i unikanie, do niej się zwraca czuciem oceniając dobro; kresmem zaś wszelkiej przyjemności jest ból”³⁵.

Epikur wskazywał na trzy doświadczenia przyjemności: „radość ustrojową” (która była w jego nauczaniu pierwszym przyrodzonym dobrem). Jest to stan spokoju i wewnętrznej równowagi, neutral-

ny stan, w którym nie doświadcza się przykrości ani bólu. Następnie wyróżniał przyjemności katastematyczne oraz kinetyczne, tj. przyjemności „będące w spoczynku” oraz znajdujące się w ruchu. Stanem doskonałym przyjemności katastematycznej jest bezbolesność ciała, spokój duszy, szczęście i uspokojenie³⁶, *ataraxia*. Natomiast źródłem przyjemności kinetycznej są bodźce zewnętrzne.

Arystyp z Cyreny ten rodzaj przyjemności uznawał za zasadniczy, nauczał bowiem, że uczucie przyjemności lub bólu polega na ruchu, dokonującym się w podmiocie, który odbiera dane wrażenie – relacjonuje ks. Antoni Swoboda³⁷. Epikur nie podzielał tego stanowiska. Ceniąc bardziej przyjemności katastematyczne, uważał, że docelową kondycją jest stan spokoju i spoczynku, braku bólu, a funkcją przyjemności kinetycznych jest wywoływanie przyjemności w celu usunięcia bólu. Na przykład w sytuacji zmęczenia lub przygnębienia (ból) można dostarczyć samemu sobie odpowiednią ilość przyjemności

³⁵ Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów X*, 30, tłum. K. Leśniak, Warszawa 2004, s. 599.

³⁶ A. Swoboda, *Epikurejskie rozumienie przyjemności i szczęścia*, „Roczniki Filozoficzne” XLV-XLVI (1997–1998) 2, s. 71.

³⁷ Tamże, s. 72.

kinetycznych (np. w postaci żywiołowego tańca przy skocznej muzyce), aby ruch wewnątrz podmiotu usunął ból. Po osiągnięciu tego celu przyjemność kinetyczna przestaje odgrywać swoją rolę³⁸. Innymi słowy, celem przyjemności (kinetycznej) – zdaniem Epikura – jest całkowite wyparcie bólu. Sam zaś brak bólu jest najbardziej pożądaną i preferowaną przyjemnością (katakastematyczną).

Epikurejskie ujęcie przyjemności w dużej mierze zależy od koncepcji Demokryta³⁹. Epikur nie tylko przejmuje demokrytejską koncepcję przyjemności, ale również koncepcję metafizyczną, na której koncepcja przyjemności jest zbudowana. Po pierwsze, Epikur, za Demokrytem, rozróżniał przyjemności duchowe i cielesne. Do duchowych zaliczał na przykład poznawanie natury, naukę, pracę dla ludzkości, a także przyjaźń. Przyjemności zaś cielesne

uznawał za mniej wartościowe, gdyż uważał, że mogą być, będąc małymi, łatwo zaspokojone. Uważał jednak, że z chwilą ich nasycenia kończy się prawdziwa przyjemność, a zaczyna fałszywa, jak również był przekonany, iż to one najczęściej powodują przesyt⁴⁰. W związku z tym Epikur przyjemnościom duchowym przypisywał pierwszeństwo, ponieważ – jak argumentował – polegają na poprawnych ruchach atomów i mają charakter wewnętrzny⁴¹. Według Epikura należy różnicować przyjemności w celu ich zmaksymalizowania. Doświadczanie przyjemności cały czas wymagałoby zatem ich różnicowania: przyjemność wypływająca, np. z wykonania rzetelnej pracy, nie będzie trwała długo, jeżeli nie nastąpi po niej doświadczenie innego rodzaju przyjemności (np. wypicia kawy, spaceru itd.).

Podsumowanie

Wszystkie trzy przedstawione koncepcje przyjemności stanowiły bardzo ważny głos w debacie starożytnych filozofów na temat przyjemności i jej roli w życiu człowieka. Ich zamiarem było opracowanie koncepcji przyjemności, która trafnie i adekwatnie opisywałaby i wyjaśniała zróżnicowane doświadczenia przyjemności. Platon zaproponował koncepcję procesualną, w której przy-

jemność jest procesem „przywracania” organizmu (psycho-fizycznego) do stanu naturalnej równowagi. Zarzuciwszy Platonowi, że jego koncepcja opisuje „przyjemności chorych ludzi” i przyjemności całkowicie przygodne⁴², Arystoteles zasugerował, aby przyjemności nie ujmować jako proces, tylko jako czynność, aktywność. Arystotelesowska energetyczna koncepcja przyjemności głosi

³⁸ Tamże, s. 75.

³⁹ C.C. W. Taylor, *Pleasure, Knowledge and Sensation in Democritus*, „Phronesis” vol. 12 (1967) 1, s. 6-27.

⁴⁰ A. Swoboda, *dz. cyt.*, s. 71.

⁴¹ Tamże, s. 73.

⁴² M. Smolak, *dz. cyt.*, s. 59.

zatem, że przyjemność towarzyszy czynnościom. Natomiast Epikur opisywał przyjemność w kategoriach atomów, których ruch ma na celu eliminację bólu (psychicznego i fizycznego). Stał na stanowisku, że doświadczamy przyjemności już wtedy, gdy nie odczuwamy bólu, przyjemności zaś kinetyczne należy odpowiednio dawkować tylko o tyle, o ile są w stanie dostarczyć organizmowi

przyjemność katastroficznie: spokój i pogodę ducha, wolność od bólu i przykrości. Starożytne koncepcje Platona, Arystotelesa i Epikura na trwałe zapisały się w dziejach nie tylko historii filozofii starożytnej, ale też – w postaci eudajmonizmu i hedonizmu – współczesnych debat filozoficznych i psychologicznych na temat przyjemności.

Pleasure in ancient philosophy: Plato, Aristotle, Epicurus

Keywords: pleasure, ancient philosophy, Plato, Aristotle, Epicurus

The integral concept of pleasure seeks the answer to the question what various experiences of pleasure have in common. While contemporary philosophy partially capitulates before responding to this question, ancient philosophers eagerly took up this thread and tried to elaborate on the essence of experience or the state of pleasure so as to be able to indicate its essential and inalienable element in various experiences.

The aim of the paper is to present the three greatest concepts of pleasure in ancient philosophy: Platonic, Aristotelian and Epicurean. Although at the root of all three concepts is the same question and the same research problem to be solved (i.e. “what is pleasure in its essence”), the answers to this question were quite different. For Plato, pleasure is some kind of change in the soul or body (*kinesis*), he emphasized the nature of pleasure as a process. Aristotle, in turn, recognized pleasure not as a process, but

as an activity, more precisely as a quality built on activity. The views of both philosophers can be considered “metaphysical”, i.e. they sought to answer the question about pleasure in terms of the nature and structure of this experience.

Many scholars of ancient thought find inspiration for these concepts in ancient medical thought, especially the doctors of Hippocrates and Polybus of Kos. Similar influences are noted in the case of Epicurus’s concept of pleasure: although we would consider his concept as ethical rather than metaphysical, the relationship between Epicurean philosophy of pleasure and medicine is twofold. On the one hand, like Aristotle and Plato, he was influenced by the medical thought regarding the explanation of the nature of pleasure and pain, on the other hand, the influence of epicureanism, e.g. on medieval Arabic medical thought.

Bibliografia

1. Arystoteles, *Etyka nikomachejska*, w: tenże, *Dzieła wszystkie*, t. 5, tłum. D. Gromska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
2. Arystoteles, *Retoryka*, w: tenże, *Dzieła wszystkie*, t. 6, tłum. H. Podbielski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
3. Arystoteles, *Topiki*, w: tenże, *Dzieła wszystkie*, t. 1, tłum. K. Leśniak, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
4. Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów X*, 30, tłum. K. Leśniak, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
5. Jungkuntz, R. P., *Christian Approval of Epicureanism*, „Church History” 31 (1962) 3, ss. 279-293.
6. Katz, L. D., *Pleasure*, w: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, red. E. Zalta (2016), <https://plato.stanford.edu/entries/pleasure/>
7. Pacewicz, A., *Hedone. Koncepcja przyjemności w filozofii Platona*, Oficyna Wydawnicza PFF, Wrocław 2016.
8. Platon, *Fileb*, w: tenże, *Dialogi*, t. II, tłum. W. Witwicki, Wydawnictwo Antyk, Kęty 1999.
9. Platon, *Gorgiasz*, w: tenże, *Dialogi*, t. I, tłum. W. Witwicki, Wydawnictwo Antyk, Kęty 1999.
10. Platon, *Hippiasz Większy*, w: tenże, *Dialogi*, t. I, tłum. W. Witwicki, Wydawnictwo Antyk, Kęty 1999.
11. Platon, *Państwo*, t. II, przełożył, wstępem, objaśnieniami i ilustracjami opatrzył W. Witwicki, Wydawnictwo „Wiedza” Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1948.
12. Platon, *Timajos*, w: tenże, *Dialogi*, t. II, tłum. W. Witwicki, Wydawnictwo Antyk, Kęty 1999.
13. Rudebusch, G., *Pleasure*, w: *A Companion to Aristotle*, red. G. Anagnostopoulos, Blackwell, Oxford 2009.
14. Smolak, M., *Peri hedones czyli o przyjemności w Etyce nikomachejskiej (VII 11-14) Arystotelesa. Studium egzegetyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2021.
15. Swoboda, A., *Epikurejskie rozumienie przyjemności i szczęścia*, „Roczniki filozoficzne” XLV-XLVI (1997-1998) 2, s. 69-82.
16. Taylor, C.C. W., *Pleasure, Knowledge and Sensation in Democritus*, „Phronesis” 121 (1967) 1, s. 6-27.
17. Wolfsdorf, D., *Pleasure in Ancient Greek Philosophy*, CUP, Cambridge 2013.
18. Zaborowski, R., *Epicurus' hedonai katastematikai and kata kinesin versus Ribot's static and dynamic passions*, „Organon” 48 (2016), s. 21-50.

Nota o Autorach

Artur Andrzejuk – prof. dr hab., prof. zwyczaj. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW), na którego Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej kieruje Katedrą Historii Filozofii. Przewodniczący Naukowego Towarzystwa Tomistycznego, redaktor naczelny Rocznika Tomistycznego. Autor szeregu publikacji z zakresu filozofii i teologii średniowiecznej, tomizmu, etyki i klasycznej filozofii człowieka. Interesuje się problematyką uczuć, sprawności i cnót moralnych, relacji osobowych. Jest uczniem Profesora Mieczysława Gogacza.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7926-4070>

Izabella Andrzejuk – dr, członek-założyciel Naukowego Towarzystwa Tomistycznego oraz członek redakcji Rocznika Tomistycznego. Jest autorką ponad sześćdziesięciu artykułów o tematyce filozoficznej. Zainteresowania naukowe: historia filozofii (arystotelizm, tomizm, filozofia polska); filozofia, etyka, klasyczna teoria człowieka, filozoficzne podstawy mistyki. Autorka książek: *Filozofia przyjaźni. Tomasz z Akwinu* (Warszawa 2007), *Od etyki Arystotelesa do filozofii moralnej Tomasa z Akwinu* (Warszawa 2021) oraz (wspólnie z Arturem Andrzejukiem) *Tomasz z Akwinu jako etyk* (Warszawa 2021).
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4961-2580>

Marcin W. Bukala – dr hab., profesor w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN (Zakład Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej). Zajmuje się historią etyki życia gospodarczego okresu przed wyodrębnieniem się dyscypliny ekonomii, kulturą średniowiecza oraz szerzej filozofią praktyczną; główną podstawą habilitacji M.W. Bukala była monografia *Risk and Medieval Negotium. Studies of the Attitude towards Entrepreneurship: from Peter the Chanter to Clarus Florentinus* (Spoleto, 2014) o pojmowaniu ryzyka gospodarczego w prawie kanonicznym i teologii u schyłku XII i w XIII stuleciu. Jest autorem krytycznych edycji szeregu tekstów z polskiej etyki i teologii praktycznej XIV i XV wieku (m.in. Mateusza z Krakowa) i współautorem przekładu kwestii diskutowanych św. Tomasa *De potentia*

Dei. Jest również redaktorem naczelnym pisma „Prakseologia”. W roku akademickim 2021/22 prowadził seminarium poświęcone etyce i teologii praktycznej życia gospodarczego w tekstach Tomasza z Akwinu.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6489-913>

Tomasz Duma – ks. dr hab., pracownik badawczo-dydaktyczny w Instytucie Filozofii KUL; autor książek: *Akt i możliwość w filozofii realistycznej. Gallusa Mansera interpretacja teorii aktu i możliwości* (Lublin 2008), *Metafizyka relacji. U podstaw rozumienia relacji bytowych* (Lublin 2017), jak też licznych artykułów m.in. z zakresu metafizyki i antropologii filozoficznej. Interesuje się metafizyką, zwłaszcza tomizmu egzystencjalnego i antropologią.

Natalia Herold – mgr, absolwentka prawa i administracji na Uniwersytecie Gdańskim (lic.) i Uniwersytecie Warszawskim (mgr). Jest doktorantką filozofii Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego oraz sekretarzem Zarządu Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Interesuje się filozofią klasyczną, a w niej szczególnie etyką i pedagogiką. Publikuje w „Roczniku Tomistycznym”.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4761-9495>

Wojciech Kilan – mgr, członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego oraz Pracowni Badań nad Światem Przeżywanym. Zainteresowania naukowe: historia filozofii (arystotelizm, tomizm); etyka cnót, filozofia społeczna, filozofia analityczna, fenomenologia. Pod opieką dra hab. Michała Głowali pracuje nad rozprawą doktorską pod tytułem: *Tomistyczna etyka działań śmiercionośnych państwa*.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1507-1787>

Jan Krokos – ks. prof. dr hab., absolwent Prymasowskiego Wyższego Seminarium Duchownego w Gnieźnie i Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej KUL, od 1994 r. zatrudniony na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Akademii Teologii Katolickiej, później – Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie w Instytucie Filozofii. Kierownik Katedry Teorii Poznania. W latach 2005–2012 dziekan Wydziału. Zajmuje się problematyką poznania bezzałożeniowego i atematycznego, rolą języka w poznaniu, zagadnieniami sumienia, intencjonalności i metodologii teologii oraz filozofii. Inspiruje się filozofią klasyczną, fenomenologią oraz filozofią analityczną.

Dawid Lipski – dr, adiunkt w Instytucie Społecznych Podstaw

Penitencjarystyki Szkoły Wyższej Wymiaru Sprawiedliwości. Stypendysta Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego (Liechtenstein), Fundacji Lanckorońskich z Brzezia (Londyn) oraz Deutscher Akademischer Austausch Dienst (Kolonja). Redaktor w czasopiśmie „Pro Fide, Rege et Lege” oraz w „Roczniku Tomistycznym”. Nauczyciel mianowany etyki w szkole podstawowej.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2136-0622>

Henryk Majkrzak SCJ – ks. dr hab. teologii dogmatycznej (Uniwersytet Opolski, rozprawa: *Antropologia integralna w 'Sumie teologicznej' św. Tomasza z Akwinu*), dr teologii życia wewnętrznego (Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie, *Rola przyjaźni w życiu duchowym św. Augustyna*) oraz dr filozofii człowieka (Papieski Uniwersytet św. Tomasza z Akwinu w Rzymie, *La dignita dell'uomo nel pensiero di san Tommaso d'Aquino*). Wykładowca filozofii na uczelniach katolickich Krakowa i okolic, kierownik Sekcji Filozoficznej Polskiego Towarzystwa Teologicznego w Krakowie oraz członek Polskiego Towarzystwa św. Tomasza z Akwinu (KUL, Lublin), a także Naukowego Towarzystwa Tomistycznego (UKSW, Warszawa). Jest autorem wielu książek i publikacji, znawcą Kościoła w Azji Środkowej i na Zakaukaziu oraz Watykanu i papieskich formacji zbrojnych. W pracy duszpasterskiej wspiera szczególnie rodzinę, a w uroczystościach patriotycznych szczególną uwagę poświęca „Żołnierzom Wyklętym” (Niezłomnym).

Wiesław Alojzy Mering – bp dr, ordynariusz włocławski w latach 2003-2021. Stopień doktora filozofii uzyskał w warszawskiej Akademii Teologii Katolickiej w 1976 r., na podstawie pracy: *Koncepcja metafizycznej struktury duszy w tomizmie egzystencjalnym*. Promotorem doktoratu był prof. Mieczysław Gogacz, dla którego W. Mering był pierwszym wypromowanym doktorem. Po doktoracie przebywał na rocznym stypendium rządu francuskiego na Uniwersytecie w Strasburgu. Był redaktorem naczelnym „Studiów Pelplińskich”, wykładowcą przedmiotów filozoficznych w wyższych seminariach duchownych w Pelplinie, Koszalinie i Elblągu. W latach 1992-2003 sprawował urząd rektora WSD w Pelplinie. W 1996 r. ks. Mering opublikował podręcznik *Wstęp do filozofii*. Jest też autorem skryptu z metafizyki oraz ponad 1000 różnych tekstów naukowych, publicystycznych, duszpasterskich. Część z nich zebrano w książkach: *Niezmiennie głosić Ewangelię* (2013), *Trochę świata* (2020), *Qui tacet, consentire videtur* (2020), *Kleksy myśli* (2019) i *Kleksy myśli 2* (2020).

Kazimierz Mikucki – ks. dr hab. Jest autorem ok. 50 prac naukowych o tematyce filozoficznej. Główne zainteresowania naukowe: teoria i metodologia filozofii tomistycznej w Polsce po II wojnie światowej, filozoficzne aspekty życia duchowego i konsekrowanego. Napisał książkę pt. *Tomizm w Polsce po II wojnie światowej* (Kraków 2016).
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5589-2681>

Ewa Agnieszka Pichola – dr, absolwentka Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Doktorat z filozofii obroniła w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego na podstawie rozprawy, w której analizowała dorobek Dietricha von Hildebranda z perspektywy obecności wątków modernistycznych w jego pismach. Interesuje się zagadnieniami z pogranicza metafizyki i psychologii, a dokładnie filozoficznych podstaw koncepcji psychologicznych i antropologicznych aspektów prawdy. Publikuje, uczestniczy w konferencjach, tłumaczy w j. angielskim.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6078-7384>

Magdalena Płotka – dr hab., profesor uczelni w Katedrze Historii Filozofii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Z-ca redaktora naczelnego Rocznika Tomistycznego. Zainteresowania naukowe skupiają się wokół średniowiecznej filozofii praktycznej, historii filozofii polskiej w XV i XVI wieku, paleografii łacińskiej oraz filozofii współczesnej. Jest autorką książki *Metafizyka i semantyka. Filozofia Jana Wersora* (Warszawa, 2013) oraz *Filozofia jako praktyka. Myśl krakowskiego praktycyzmu w XV i XVI* (Warszawa 2016). Publikuje w „Rocznikach Filozoficznych”, „Edukacji filozoficznej”, „Filosofiji”, „Roczniku Tomistycznym” i in.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6993-2178>

Grzegorz Pyszczek – dr hab., socjolog kultury, filozof, absolwent historii filozofii Akademii Teologii Katolickiej (obecnie Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego), pracuje w Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, opublikował m.in. *Nadnormalność jako zjawisko społeczne* (2013).
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4221-7614>

Julia Rejewska – mgr, doktorantka filozofii w Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Jej zainteresowania naukowe skupiają się wokół współczesnej etyki, filozofii kultury i filozofii edukacji.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5740-6608>

Bruno Sadok – mgr, doktorant filozofii na studiach doktoranckich Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Jego zainteresowania naukowe skupiają się wokół metafizyki realistycznej, filozofii perypatetyckotomistycznej i filozofii czasu.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0208-751>

Maciej Sobiech – dr nauk humanistycznych (filologia angielska), adiunkt na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Interesuje się twórczością G.K. Chestertona, dystrybucjonizmem angielskim, myślą Jacques'a Maritaina, tomizmem, personalizmem, romantyzmem angielskim, psychologią głębi C.G. Junga.

Antoni B. Stępień – prof. zw. dr hab. emerytowany profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Głównym przedmiotem jego zainteresowań filozoficznych są trzy dyscypliny: teoria poznania, metafizyka i estetyka. W teorii poznania podejmował: fenomenologiczną analizę deskrypcyjną, dyskusję ze sceptycyzmem oraz obronę możliwości wiedzy koniecznej dotyczącej świata. Jego teorię poznania należałoby określić mianem fundacjonalistycznej, maksymalistycznej i realistycznej. W metafizyce argumentuje za pochodnością świata od bytu absolutnego, osobowego, nieskończonego, wszechwiedzącego, wszechmocnego i nieskończenie dobrego; za odrębnością substancjalną człowieka w stosunku do innych bytów, w tym za niematerialnością najważniejszych działań umysłu ludzkiego oraz za istnieniem wolnej woli. Tezy te skłaniają go do uznania, że sens życia ludzkiego wykracza poza istnienie w świecie materialnym w takiej formie, w jakiej go teraz znamy. W stosunku do swego stanowiska filozoficznego używa określenia: „tomizm egzystencjalny w niektórych sprawach fenomenologizujący”. W estetyce podlega wpływowi fenomenologii w wydaniu Ingardena, a szczególnie - aksjologii fenomenologicznej. Jest autorem takich prac jak: *Wstęp do filozofii* (5 wydań); *Elementy filozofii*; *Wprowadzenie do metafizyki*; *O metodzie teorii poznania*; *Propedeutyka estetyki* (2 wydania); *Zagadnienie punktu wyjścia w filozofii. Teorie relacji: filozoficzne i logiczne*; *Studia i szkice filozoficzne* (3 tomy).

Paulina Sulenta – dr, adiunkt w Katedrze Metafizyki na Wydziale Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Do jej zainteresowań naukowych należą: metafizyka klasyczna (szczególnie tomizm egzystencjalny), metafizyka poznania, antropologia filozoficzna i filozofia Boga. W 2020 roku opublikowała monografię naukową pt. *Stwórcza moc Boga. Stanowisko św. Tomasza z Akwinu*.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1222-2519>

Marian Szymonik – ks., dr hab. nauk humanistycznych w zakresie filozofii. Wykładowca Wyższego Seminarium Duchownego w Częstochowie; „profesor stały” i wykładowca w Wyższym Instytucie Teologicznym w Częstochowie.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0796-8001>

Bartosz Zalewski – dr, prawnik, adiunkt w Katedrze Doktryn Polityczno-Prawnych i Prawa Rzymskiego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, radca prawny. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego i Polskiego Towarzystwa Historii Prawa. Autor licznych publikacji z zakresu historii prawa, w tym szczególnie z zakresu prawa rzymskiego, m.in. monografii *Humanitas w ustawodawstwie Konstantyna Wielkiego. Religia - polityka – prawo* (Lublin 2021).

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7508-354X>

Michał Zembrzusi – dr hab, profesor uczelniany w Katedrze Historii Filozofii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Interesuje się problematyką epistemologiczną w starożytności i średniowieczu, a szczególnie problematyką pamięci i teorią intelektu możliwościowego i czynnego. Jest współredaktorem książek w serii „Opera Philosophorum Medii Aevii”. W jej ramach w 2012 opublikował autorską monografię zatytułowaną: *Tomasz z Akwinu. Komentarz „O pamięci i przypominaniu”*. W 2019 roku wydał monografię pt. *Filozofia intelektu. Tomasza z Akwinu koncepcja intelektu możliwościowego i czynnego*, a w 2021 roku – przekład Tomaszowego Komentarza do „*De Hebdomadibus*” Boecjusza.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4647-479X>